

«Αρχαιότητες και νέες δομές σε μια
σύγχρονη πόλη, ασύμβατον ή
συμβατόν;»

ΑΝΕΥ, τχ. 6, Σεπτ/βριος - Νοέμβριος 2002
σ. 38-45

**“Αρχαιότητες και νέες δομές σε μια σύγχρονη πόλη:
ασύμβατον ή συμβατόν;”**

Η αντιπαράθεση μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος είναι πάγιο φαινόμενο της ανθρώπινης πολιτιστικής δημιουργίας στο χώρο των οικισμών και των πόλεων, από την εποχή που η πόλη και η μονιμότητα της διαβίωσης του μέχρι τότε πλάνητά προγόνου μας, γίνεται ιστορική πραγματικότητα.

Αν ο πρώτος γνωστός οικισμός στην ιστορία, τοποθετούμενος στο 8.000 π.Χ. είναι εδώ κοντά μας, στην Ιερικώ της Παλαιστίνης, εξισου πανάρχαιος και κορυφαίος είναι κι εκείνος της Χοιροκοιτίας στο κυπριακό έδαφος. Τα παλιά κελύφη διαδέχονται έτσι τα καινούργια, από τη Νεολιθική Εποχή μέχρι σήμερα και η ζωή συνεχίζεται στα διαδοχικά χρονικά και οικιστικά επίπεδα στην πορεία του πολιτισμού εδώ και χιλιετίες.

Επί χιλιετίες η διαδοχή αυτή ακολουθούσε ρυθμούς αλλαγής συνειδητά εποπτεύσιμους στην ανθρώπινη ικανότητα να ισορροπεί στον άξονα του χρόνου ανάμεσα στα μεγέθη **ΜΕΛΛΟΝ** **ΠΑΡΕΛΘΟΝ** που πρέπει ως αντίρροπες δυνάμεις να διατηρούν τη ισορροπία του κοινωνικού οικοδομήματος ή συστήματος στο εκάστοτε **ΠΑΡΟΝ** ως μνήμη και ταυτότητά του. Εδώ όμως και μισόν αιώνα περίπου έχει δημιουργηθεί μια νέα πρωτόγνωρη πραγματικότητα. Σ’ όλους μας είναι γνωστή και καθημερινά έντονα υπαρκτή η νευρική σταυροφορία της UNESCO, κυβερνήσεων και κοινωνιών, ιδιαίτερα των αναπτυγμένων περιοχών του πλανήτη, δημόσιων και ιδιωτικών φορέων αλλά και ευαίσθητων πολιτών σ’ όλο τον κόσμο. Είναι η σταυροφορία που αποβλέπει στη διάσωση, ανάδειξη και διαχείριση με στόχο τη μελλοντική επιβίωση των υλικών φορέων της μνήμης του Παρελθόντος. Οι φορείς αυτοί συνίστανται από πανάρχαια μέχρι πρόσφατα λείψανα κτισμάτων-ντοκουμέντων με ή χωρίς αρχιτεκτονική αξία, σημαντικά έργα τέχνης και τεχνικής – αρχιτεκτονήματα, έργα ζωγραφικής, πλαστικής, γλυπτικής, μικροτεχνίας ή άλλης κατηγορίας – που το ανθρώπινο χέρι και το μάτι, έστησε στο χώρο χρησιμοποιώντας πηλό, ξύλο, μέταλλα, πέτρα, ύφασμα μέχρι και τα νέα ακόμα υλικά χημικής επεξεργασίας, όπως το μπετόν, το γυαλί ή τα πλαστικά και τα μέταλλα της εποχής μας. Έργα τέχνης ή απλά ιστορικά ντοκουμέντα αποτελούν για κάθε χώρα και κοινωνία το πολύτιμο κεφάλαιο και το έρεισμα της πολιτιστικής τους ταυτότητας, αλλά και του δικαϊκόματός τους να διαφεντεύουν το χώρο ή την πατρίδα τους, στηριζόμενες στις ρίζες του Παρελθόντος τους, καθώς πορεύονται προς το Μέλλον. Αν στον προβληματισμό αυτό της ταυτότητας δεχθούμε μεταφορικά την εικόνα της στατικής ισορροπίας, όπως σ’ ένα κτίριο ή ένα δένδρο, η αντοχή και η διάρκεια

της ταυτότητας αυτής στο χρόνο δεν είναι εξασφαλισμένη, αν οι ρίζες της ή τα θεμέλιά της αδυνατίσουν ή μειωθούν με αφαίρεση ή εξαφάνιση των συστατικών της στοιχείων. Απόδειξη είναι η παλιότερη αλλά και σύγχρονη τακτική να καταστρέφουν οι εχθροί τις εθνικές ή θρησκευτικές ρίζες των αντιπάλων, όχι από βαρβαρότητα αλλά από συνειδητή επιδίωξη καταστροφής των προγονικών θεμελίων. Γνωστοί γι' αυτό είναι ο Ναβουχοδονόσορ και ο Τίτος με το Ναό των Εβραίων στα Ιεροσόλυμα, ο Ξέρξης με την αθηναϊκή Ακρόπολη, οι Γερμανοί του Χίτλερ με τη Βαρσοβία, οι Άλβανοί με τα μνημεία στο Κοσσυφοπέδιο ή οι Ταλιμπάν με τ' αγάλματα του Βούδα, πολύ πρόσφατα. Για τα μνημεία της Βόρειας Κύπρου δεν χρειάζεται να υπομνήσω εδώ πονεμένες εμπειρίες.

Αυτή η αποδυνάμωση έχει στην πραγματικότητα όμως συμβεί και χωρίς εκτεταμένους πολέμους, όπως ο Β' Παγκόσμιος ή οι αναφερθέντες τοπικοί στο Κοσσυφοπέδιο, στη Μέση Ανατολή ή στο Αφγανιστάν. Στην τελευταία αυτή πενήνταετία προκλήθηκαν ανυπολόγιστες καταστροφές μνημείων, η μεγαλύτερη, ίσως, απώλεια και εξαφάνιση ιστορικών φορέων της μνήμης της καθόλου ιστορίας του πολιτισμού. Σε μια περίοδο ειρήνης, ανάπτυξης και ευημερίας και στο όχι πλέον λαμπρό όνομα της «αξιοποίησης» και της ανάπτυξης αστικών κέντρων και παραδοσιακών οικισμών, κάθηκαν ανεπιστρεπτή είτε με υπερβολικό οικοδομικό οργασμό είτε με την εγκατάλειψή τους άπειρα αποθέματα αρχιτεκτονικής μνήμης.

Η πρωτόγνωρη αυτή ραπή, έφθασε σ' ορισμένες πόλεις, όπως η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη στην Ελλάδα, στο πρωτοφανές στην ιστορία σημείο, να εξαφανίζεται ένα παλιό κτίριο κάθε τρεις ημέρες. Σύμφωνα με την απογραφή του 1990 της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας από τα 65.283 κτίσματα στο Δήμο Αθηναίων μόνον τα 13.576 χρονολογούνται πριν από το 1946. Ανάλογα φαινόμενα κερδοσκοπικής Βουλιμίας και τεχνολογικής έπαρσης στη λύση των στεγαστικών και άλλων προβλημάτων ισχύουν σε παγκόσμια κλίμακα και έτσι εξηγούνται τα διαδοχικά προστατευτικά κείμενα Διεθνών Χαρτών και Συμφωνιών για τα εναπομείναντα πολύτιμα υπόλοιπα. Τέτοια κείμενα είναι της Βενετίας (1964), των Παρισίων (1972), του

Αμστερνταμ (1975) και της Γρανάδας (1985), πέρα από τις εθνικές διατάξεις και νόμους, που κάθε χώρα συνεχώς συμπληρώνει και νομοθετεί, ώστε η σχέση των δύο μεγεθών ΠΑΡΕΛΘΟΝ-ΜΕΛΛΟΝ, που αναφέραμε, να μην καταστεί ανισόρροπη και καταστρεπτική για τη μνήμη και την ταυτότητα της κατά τόπους αλλά και της παγκόσμιας κοινωνίας. Όπως είναι πλέον σήμερα επίσης αποδεκτό, κάθε πολιτιστικό αγαθό του Παρελθόντος ανήκει σ' όλη την ανθρώπινη κοινότητα, τόσο του Παρόντος όσο και του Μέλλοντος, εξ ου και η παρούσα, όπως και κάθε γενιά είναι διαχειρίστρια και όχι ιδιοκτήτρια του πολιτιστικού κεφαλαίου, που έχει στη δικαιοδοσία της.

Κάτω από αυτό το πρίσμα της σύγχρονης ιδεολογίας και δεοντολογίας για την προστασία των φορέων της ιστορικής μνήμης, επιτρέψτε μου να εκφράσω λίγες σκέψεις σχετικές με το κρίσιμο δίλημμα, που φαίνεται ν' απασχολεί την κυπριακή κοινωνία και ιδιαίτερα τους ευαίσθητους κατοίκους της Λευκωσίας για το λάφο του Αγ. Γεωργίου.

Το δίλημμα αν είναι συμβατή ή ασύμβατη η συνύπαρξη αρχαιοτήτων και νέων δομών στον πυρήνα της πόλης της Λευκωσίας, δεν είναι βέβαια πρωτόγνωρο. Πολλές ιστορικές πόλεις αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα: πρόχειρα αναφέρω τη Θεσσαλονίκη με την πλατεία του Διοικητηρίου προοριζόμενη για υπόγειο γκαράζ, όπου αποκαλύφθηκε ο διαχρονικός ιστός της πόλης και αποχαιρετήθηκε το γκαράζ παρά την ανυπόφορη εκεί κυκλοφοριακή συμφόρηση. Το ίδιο συνέβη και στη Λάρισα με την αποκάλυψη του αρχαίου θεάτρου και μεταγενέστερων μνημείων (παλαιοχριστιανική εκκλησία και τουρκικό «Μπεζεστέν»), που οδήγησε στην πρόταση δημιουργίας αρχαιολογικού πάρκου με μεταφορά σε άλλο μέρος βασικών λειτουργιών, όπως η λαχαναγορά, ώστε ν' αναδειχθεί η περιοχή με τ' αρχαία. Τελευταία, βέβαια, δραματικές υπήρξαν οι συζητήσεις και η απόφαση στην Αθήνα για το ταυτόσημο πρόβλημα της ανεύρεσης δηλ. των λειψάνων της Παλαιστρας του Γυμνασίου στο Λύκειο του Αριστοτέλη, στη θέση όπου ετοιμαζόταν ν' ανεγερθεί με σχέδια του διάσημου αρχιτέκτονα I. M. Ρεϊ, το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης του Ιδρύματος Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή, Μουσείο που στερείται η ελληνική πρωτεύουσα και αναμενόταν με πολλές ελπίδες από τους φιλότεχνους. Όπως γνωρίζετε, ο Αριστοτέλης νίκησε τη μοντέρνα τέχνη.

Αντίθετο παράδειγμα μέχρι στιγμής τουλάχιστον, αποτελεί η μοίρα του οικοπέδου Μακρυγιάννη, όπου από το 1975 επιχειρείται να κτισθεί το νέο μουσείο της Ακρόπολης. Δύο πανελλήνιοι διαγωνισμοί (στους οποίους ο ομιλών υπήρξε μέλος της Κριτικής Επιτροπής) και ένας διεθνής δεν μπόρεσαν να δώσουν λύση στο πρόβλημα. Μια τελευταία προσπάθεια με πρόσκληση σε κλειστό διαγωνισμό 12 αρχιτεκτονικών γραφείων έδωσε τη δυνα-

Κάτοψη Χαλκολιθικής οικίας. Ανασκαφές στο Λόφο του Αγίου Γεωργίου (ΠΑΣΥΔΥ), Λευκωσία.

τότητα στον ελβετό αρχιτέκτονα Bernard Tschumi και τον Έλληνα Μ. Φωτιάδη να αναλάβουν αυτό το έργο. Παράλληλα οι ανασκαφές που έγιναν στο οικόπεδο, έφεραν στα φως ένα σύνθετο στρωματογραφικό αρχαιολογικό χρονικό από τα νεολιθικά μέχρι τα βυζαντινά χρόνια. Παρά, λοιπόν, αυτή την ανασκαφική πραγματικότητα, οι ιθύνοντες με τις ευλογίες και αρχαιολόγων φαίνεται εδώ να προχωρούν σε μια σύζευξη Παρελθόντος και Μέλλοντος στο γνωστό modus vivendi αρχαιοτήτων και νέας δραματικής κατασκευής, όπως είναι ένα μουσείο αυτής της κατηγορίας. Αν τελικά πραγματοποιηθεί αυτή η απόφαση, σ' έναν τόσο κεντρικό και σημαντικό χώρο με διαχρονικά ευρήματα για την πόλη των Αθηνών, θ' αποτελεί βέβαια αντίφαση με την πρόσφατη απόφαση για το Λύκειο του Αριστοτέλη αλλά και με τις σχετικές αποφάσεις δύο και πλέον αιώνων, που αφορούν στους άλλους αρχαιολογικούς χώρους της Αθήνας, από τις στήλες του Ολυμπίου Διός, τη νότια κλιτύ της Ακρόπολης με το διονυσιακό θέατρο, τη στοά του Ευμένους και το Ηρώδειο. Επίσης την Πνύκα, την αρχαία Αγορά και τον Κεραμεικό, όπου τώρα έχει αρχίσει η ενοποίηση όλης αυτής της περιοχής σ' έναν ευεργετικό πολλαπλά αρχαιολογικό χώρο. Γιατί να μην κτίσουμε πάνω και από αυτά τα ερείπια ό,τι μας χρειάζεται;

Μετά τη σύντομη αυτή παράθεση παραδειγμάτων από τον ελλαδικό χώρο, που μπορούν να πολλαπλασιασθούν με ανάλογα σ' άλλες χώρες αλλά

ο χρόνος δεν το επιτρέπει, ας στρέψουμε το βλέμμα μας στο λόφο του Αγ. Γεωργίου. Εδώ βρισκόμαστε μπροστά σε αρχαιολογικά ευρήματα διαφόρων περιόδων, που πιστοποιούν τη συνεχή ζωή της πόλης της Λευκωσίας μέσα στα τελευταία πέντε χιλιάδες χρόνια. Πιο συγκεκριμένα: σύμφωνα με τις πληροφορίες που έδωσαν οι ανασκαφές έχουμε:

1. Μια κυκλική οικία Ύστερης Χαλκολιθικής Εποχής (2700-2500 π.Χ., περιοχή V) και επίσης ένα «τεράστιο σύμπλεγμα εξειδικευμένων εργαστηρίων για την κατασκευή πήλινων, λίθινων και μεταλλικών αντικειμένων», όπως ειδώλια, λυχνάρια, αγνύθες κ.ά.
2. Ερείπια από την αρχαϊκή μέχρι την ελληνιστική περίοδο με ελαιοτριβείο και μια στέρνα διαμέτρου 5 μέτρων.
3. Κλιβάνους για την όπτηση κεραμεικής από την Ύστερορωμαϊκή μέχρι την Παλαιοχριστιανική Περίοδο.
4. Εκκλησιαστικό κτίσμα με τέσσερις οικοδομικές φάσεις από τον 6ο μέχρι τον 16ο μ.Χ. αιώνα, και τέλος
5. Ευρήματα ενός οργανωμένου ρυμοτομικού συστήματος με κάνναβο.

Συνήθως όταν αξιολογούμε παρόμοια ανασκαφικά ευρήματα, χρησιμοποιούμε στη δουλειά μας μια εξίσωση, η οποία δίνει προσεγγιστικά την αξία του άυλου πολιτιστικού κεφαλαίου, που περιέχουν οι υλικοί φορείς των αρχαιολογικών λειψάνων. Η εξίσωση αυτή έχει ως εξής:

Μνημείο = Αυθεντικότητα + Ιστορικότητα + Ποιότητα + Συμβολισμός

Κτήριο με αλληπάλληλες χρονολογικές και αρχιτεκτονικές φάσεις. Ανασκαφές στο Λόφο του Αγίου Γεωργίου (ΠΑΣΥΔΥ), Λευκωσία.

Αν μου επιτρέψετε να εφαρμόσω στην περίπτωση του Αγίου Γεωργίου την εξίσωση αυτή για να βρεθεί η Μνημειακότητα = η αξία δηλ. της ιστορικής μνήμης των εδώ ευρημάτων, τότε έχουμε: Αυθεντικότητα και ιστορικότητα αναντίρρητα εκατό τοις εκατό, ποιότητα αρχιτεκτονική ή καλλιτεχνική δύσκολα προσδιοριζόμενη σε νούμερο με αποδεκτά από όλους κριτήρια και συμβολισμό, με περιεχόμενο τη μακρόχρονη συνεχή ζωή της πόλης, ασφαλώς εκατό επίσης. Αν δώσουμε επομένως αριθμούς και ποσοστά στη Μνημειακότητα αυτών των ευρημάτων για την πόλη της Λευκωσίας, η εξίσωση μας δίνει: Αυθεντικότητα, Ιστορικότητα και Συμβολισμό = 100, ενώ η καλλιτεχνική ποιότητα αρχίζει από εκατό και κάτω, ανάλογα με την διυποκειμενική εκτίμηση του καθενός μας. Συνολικά όμως, η τελική βαθμολογία πλησιάζει το εκατό, δηλ. άριστα. Ποιες και πόσες πόλεις δηλ. στην άμεση και την ευρύτερη περιοχή της Κύπρου και της Μεσογείου μπορούν ν' αποδείξουν ότι έχουν συνεχή ζωή πέντε χιλιάδων χρόνων; Οι Εβραίοι π.χ. γιόρτασαν πριν από λίγα χρόνια τα τρεις χιλιάδες χρόνια της Ιερουσαλήμ, από την εποχή του Δαβίδ (1000 π.χ.) και θεωρήθηκε αυτό κορυφαίο χαρακτηριστικό της. Αυτή η ταξινόμηση στην ιστορία του πολιτισμού της πόλης της Λευκωσίας δίνει νομίζω και το μέτρο της ευθύνης για την απόφαση των αρμοδίων, στο συγκεκριμένο θέμα της τύχης του λόφου του Αγίου Γεωργίου.

•

Κλείνοντας τη σύντομη αυτή αναφορά με τις περιπτώσεις αρχαιολογικών ευρημάτων, θα πρέπει να λεχθεί ότι στη σύγχρονη οικοδομική δραστηριότητα ή τον εκσυγχρονισμό των πόλεων με υποδομές (συγκοινωνιακές, υδρευτικές, κ.ά) οι μοιραίοι προβληματισμοί σχηματίζουν ένα μακροσκελή κατάλογο. Θα αναφέρω κάποια ακόμη παραδείγματα, ενδεικτικά μόνον της ποικιλίας, της ευρύτητας και της επικαιρότητας του θέματος, όπως οι εκτεταμένες αποκαλύψεις/καταστροφές αρχαιολογικών καταλοίπων από την κατασκευή του έργου του ΜΕΤΡΟ στην καρδιά της Αθήνας, η μεταφορά του προϊστορικού οικισμού από το χώρο εγκατάστασης του αεροδρομίου των Σπάτων, ή τέλος η διακύβευση του μοναδικού σε ιστορική αξία χώρου του Μαραθώνα με τα σύγχρονα Ολυμπιακά έργα του κωπηλατοδρομίου κ.ά.

Κατηγοριοποιώντας όλα τα παραπάνω παραδείγματα αλλά και μια πληθώρα άλλων περιπτώσεων, μπορούμε να πούμε ότι οι επιλογές, που διαμορφώνονται και έχουν κατά καιρούς γίνει, είναι οι ακόλουθες: α. διατήρηση και ανάδειξη των ιστορικών αρχαιολογικών ευρημάτων και καταλοίπων χωρίς πρόσμειξη άλλων λειτουργιών, β. κατασκευή του νέου υλικού φορέα και «αποσιώπηση» με εξαφάνιση των προγενέστερων φάσεων του τόπου, και γ. εναλλακτική δυνατότητα συνύπαρξης του παλιού με την ενσωμάτωσή του στο νέο.

Οι αποφάσεις αυτές στηρίζονται ασφαλώς σε κριτήρια, τα οποία δεν είναι μονοσήμαντα αλλά συναρτώνται με μια σειρά επιμέρους επιλογών και δεσμεύσεων, που καθιστούν την όποια επιλογή ανάλογα βιώσιμη και δικαιολογημένη. Τα κριτήρια αυτά είναι: α. Η σπουδαιότητα του αποκαλυπτόμενου αρχαιολογικού/ιστορικού χώρου για την ιστορία του τόπου (μοναδικό, μνημειακό, κ.ά.). Η αξιολόγηση του ευρήματος ως μοναδικού & αναντικατάστατου είναι καθοριστική για την περαιτέρω «βιώσιμη» διατήρησή του μέσα από την ανάδειξη και την ερμηνευτική απόδοση της αξίας του, κι όχι να καταντήσει βέβαια ένα ακόμη «ανενεργό» ή «άλαλο» αρχαιολογικό εύρημα. Σύγχρονη απαίτηση της κοινωνίας και κατάκτηση της ιδεολογίας της προστασίας, είναι η κληρονομιά να διαφυλάττεται όχι μόνον ως «επιστημονική αξία», αλλά και να επικοινωνείται ως «αγαθό» στην κοινωνία, όπου ανήκει. Η περίπτωση της Παλαιόστρας στο Γυμνάσιο του Λυκείου, όπου ακυρώθηκε η δημιουργία του Μουσείου, αν δεν αναδειχθεί όπως σχεδιάζεται μαζί με το γειτονικό Βυζαντινό Μουσείο, μπορεί να αποβεί μια άδοξη έκβαση ενδεχομένως και για τα δύο αυτά πολιτιστικά κεφάλαια.

β. Η σημασία του σύγχρονου έργου ή της υποδομής που δημιουργείται (τεχνικό έργο, σημαντικό ή απλό οικοδόμημα, κ.ο.κ.). Και πάλιν η αξιολόγηση από την πλευρά του νέου προγραμματιζόμενου έργου, η αναγκαιότητα και η σημασία του για το Παρόν και το Μέλλον είναι καθοριστικές για την τελική τύχη του ιστορικού πολιτιστικού κεφαλαίου. Η κατασκευή του ΜΕΤΡΟ της Αθήνας είναι ένα έργο θεμελιώδες για την επιβίωση της σύγχρονης πόλης. Η μέριμνα για την πιθανή ανεύρεση αρχαιοτήτων ήταν δυστυχώς ανύπαρκτη σε επίπεδο μελέτης. Το έργο όμως έπρεπε να προχωρήσει πάση θυσία. Τελικά η αναγκαιότητα της υλοποίησης του ΜΕΤΡΟ δημιούργησε την αναγκαιότητα της συνύπαρξής του νέου τεχνικού έργου και των αρχαιοτήτων, ακόμη και με μεγάλα λάθη (εκτεταμένες καταστροφές αρχαιολογικών καταλοίπων, κλπ.). Αναδεικνύεται έτσι ένα σύγχρονο τεχνικό έργο με την σπάνια και μοναδική «διακοσμητική» επένδυση των χώρων του με τ' αρχαιολογικά στρώματα που διασάλεψε.

γ. Η τρίτη επιλογή της συνειδητής και εγνωσμένης συνύπαρξης ή το συναμφοτέρον, μπορεί να φαίνεται ότι ισορροπεί «ηθικά» και εξυπηρετεί λειτουργικά, τόσο τις απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής, όσο και την ανάγκη της διατήρησης της ταυτότητας και της μνήμης, περιέχει όμως αντινομίες και αντιφάσεις. Ένας αρχαιολογικός χώρος, που επιβιώνει σε «αποσπάσματα» ανάμεσα σε κολόνες, πέδιλα, σύγχρονες χρήσεις και αναγκαιότητες, δεν μπορεί ασφαλώς να εκπληρώσει ακέραια τον μνημειακό, διδακτικό και πολιτιστικό του ρόλο. Το νόημα της προστασίας σήμερα επικεντρώνεται στη διάσωση και ανάδειξη υλικών φορέων με άυλο περιεχόμενο πολιτιστικού κεφαλαίου, όπως ήδη ελέχθη, χωρίς πρόσθετες απώλειες, επιμειξίες και αλλοιώσεις, που μοιραία επιφέρει η ανοικοδόμηση πάνω στο σώμα τους νέων

κτιρίων. Οι νέες αυτές δομές έχουν επίσης τα δικαιώματά τους σε λειτουργίες, χρήσεις, πιέσεις και αμαυρώσεις του υποκειμένου και «φυλακισμένου» αρχαιολογικού σώματος, για να μπορέσουν να εξυπηρετήσουν τους σύγχρονους ρυθμούς ζωής και δράσης.

Θα τελειώσω τις σκέψεις αυτές ευχόμενος την καλύτερη επιλογή σ' όσους έχουν την βαριά ευθύνη να πάρουν την απόφαση, για το κρίσιμο μέλλον του λόφου του Αγ. Γεωργίου. Το της Γραφής «και τούτο ποιείν κακείνο μη αφιέναι» λέγεται εύκολα αλλά πραγματώνεται δύσκολα. Το να κλείνουμε τους προγόνους μας στο υπόγειο, περιορίζοντας το δικαίωμά τους να δέχονται τους επισκέπτες τους, τώρα και στο μέλλον, στο δικό τους χώρο, ελεύθερα και στην κλίμακα της εποχής τους, είναι μάλλον μίζερο παρά απόδειξη σεβασμού και μεγαλοψυχίας.

Αθήνα, 19/06/2002

Σημείωση:

Η εισήγηση έγινε στην ημερίδα με θέμα: "Λευκωσία: Αναζητώντας ένα μέλλον για τις παρελθόν της" που οργάνωσαν η Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Κύπρου, η Ομοσπονδία Περιβαλλοντικών και Οικολογικών Οργανώσεων Κύπρου, το Τμήμα Αρχαιοτήτων, ο Σύνδεσμος Ξεναγών Κύπρου και ο Σύνδεσμος Κυπρίων Αρχαιολόγων, την 19η Ιουνίου 2002.

